

Välkommen till Tjurpannan

Naturreservatet Tjurpannan är beläget på sydvästra delen av Havstensundshalvön. Området saknar helt en skyddande ytterskärgård och är därför ett av Bohusläns mest väderexponerade fastlandspartier. Här kan vindarna tjuta, vågskummet kasta sig högt upp över klippor och skär och de många undervattensbrotten piska vattnet till kokande häxkittlar. Den bohuslänska inomskärsfarleden som löper strax utanför har i alla tider varit en fruktad passage bland sjöfarande. Det berättas att männen förr valde att sätta iland kvinnor och barn som till fots fick ta sig förbi de farligaste passagerna.

I början av 1900-talet fanns därför planer på att anlägga en kanal som skulle förbinda Edsviken strax söder om Havstensundshalvön med Sannäsfjorden. Kanalen skulle ingå i den inomskärsled som projekterades under de bohuslänska krisåren. Men kustsjöfarten minskade och kanalen har aldrig blivit verklighet trots att planerna vid flera tillfällen har väckts till liv igen.

Ett öppet landskap

Landskapet präglas av det kärva klimatet. Den västra delen domineras av branta klippstränder som är avbrutna av vikar med block-, grus- och enstaka sandstränder. På många ställen längs stränderna kan den intresserade studera framträdande hållskulpturer och förklyftningar i granitberggrunden.

Det för väder och vind utsatta läget i kombination med bete har format dagens mycket öppna landskap med kala hållmarker och hedar. Ljungen är dominerande på hedarna i de inre delarna men här växer också kråkbär, klockljung och olika gräs. Ljungögkontröst är svår att upptäcka men finns lite varstans bland ljungen. Enstaka träd och mindre dungar av tall och rönn växer här och där. I riktigt utsatta lägen kryper tallarna och enarna tätt intill hållar och bergsidor. Nära vägen från parkeringen växer den sällsynta finnoxeln. Även buskar som nypon, slån, liguster och olvon finner livsrum i skyddande skrevor och klyftor. På sina ställen slingrar sig landskapsblomman kaprifol kring den övriga växtligheten.

En rik och intressant flora

Storemyr och Krabbemyrarna är näringsfattiga vattensamlingar som är nästan helt igenväxta med exempelvis stora bestånd av bunkestarr. Här finns också myrlilja och brunag. I Tjurviktjärn återfinns lobeliaväxten notblomster som trivs på grunda grus- och sandbottnar. Om dessa täcks av vitmossor eller dy eller om näringshalten i vattnet ökar kraftigt försvinner växten. På mindre områden där underlaget är rikt på skalgrus växer en rikare kärrvegetation. Här trivs vitblommande vildlin, granspira, ängsstarr och tätört. Vid Tjurvik blommar den vackra kärrspiran med mörkt rosenröda kronblad.

Glupsk insektsätare

Tätörten är en av landets få ”köttätande” växter. På tunna stänglar skyltar den med oregelbundna vackert blåviolettera blommor som växer upp ur mjuka klubbiga bladrossetter. Dessa har en mycket speciell gulgrön färg som visar att växten faktiskt innehåller klorofyll även om den också skaffar sig näring genom att fånga småkryp.

Bladen som har något inrullade kanter och är försedda med tiotusentals fina körtelhår fungerar som rena rama småkrypsfällan. När en insekt slår sig ner utsöndras ett klabbigt slem som djuret fastnar i. Bladkanten rullas mycket långsamt in och middagen är serverad! Insekten bryts ner av slemmet och bladytans celler kan tillgodogöra sig näringsämnen. Tätörten tar även tillvara på andra organiska beståndsdelar som pollenkorn och små blomblad som råkar hamna på bladen.

Förr i tiden användes tätörtens blad till beredning av den seiga långmjölken eller tätmjölken. Den verksamma komponenten i växten är en speciell mjölksyrabakterie som även finns i kalvens löpmage. På fuktig torvmark hittar man sileshår som också den fångar och ”smälter” insekter.

Strandvallmo

Eterneller, snapskrydda och nödmjöl

I området växer också skirt darrgräs och jungfrulin som kan blomma både i ljusare och mörkare blått, rödviolett och vitt. Kattfotens hanblommor har vita holkfjäll medan honblommornas är rödaktiga. Strandmalörten växer i bestånd och har starkt doftande grå blad. Den har ibland använts till brännvinskrydda. Marrispens täta blomställning går att torka precis som den taggiga spåtistelns gula blommor. Växten sägs kunna spå väder. Brudbrödets stärkelserika rotknölar torkades och maldes i tider av svält för att användas till nödbrod.

Ängsskallra och höskallra har båda ett tillplattat fröhus som påminner om ett mynt. När fröna mognar blir växterna torra och styva och när det blåser hör man dem skallra inne i fröhuset. När de så kastas ut griper vinden tag i de vinglika kanterna. På fuktigare mark finner man orkidén jungfru Marie nycklar, fackelblomster och kråklöver som har mörkt brunröda blommor.

Bland grus och stenar

Mitt bland strändernas klapperstenar finns en rad intressanta och sällsynta växter. Strandvial har blåviolettera blommor och blågröna blad. Baljan blir brun och de runda ärtorna flyter bra i vatten vilket hjälper växten att söka sig nya växtplatser. Ostronörten har en liggande stjälk med köttiga blågröna blad. Blommorna är först rosa men blir senare blå. Strandvallmons drygt fem centimeter stora blommor är rent solgula och växten får senare en lång smal fröskida. Avslutningen på den liknar på ett lustigt sätt en liten snabel. Växten är känd för att vara nyckfull och oberäknelig och kan vara försvunnen länge för att sedan åter dyka upp igen. Både ostronört och strandvallmo är fridlysta i hela landet.

Fågellivet

Det är framförallt ejder och måsfåglar som sätter sin prägel på fågellivet vid kusterna och i skärgården. Gråtruten är den vanligaste av Bohusläns måsfåglar. Den stora fågeln har grå vingöversidor och liksom alla andra trutar en iögonenfallande röd fläck på sin kraftiga gula näbb. Fläcken gör det lätt att skilja trutar från måsarna. Fiskmåsens färger påminner om gråtrutens men den är mindre, slankare och något mörkare. Skrattmåsen har under sommaren mörkt chokladbrunt huvud och vit nacke men i vinterdräkt syns bara ett diffust ”kommatecken” bakom ögat.

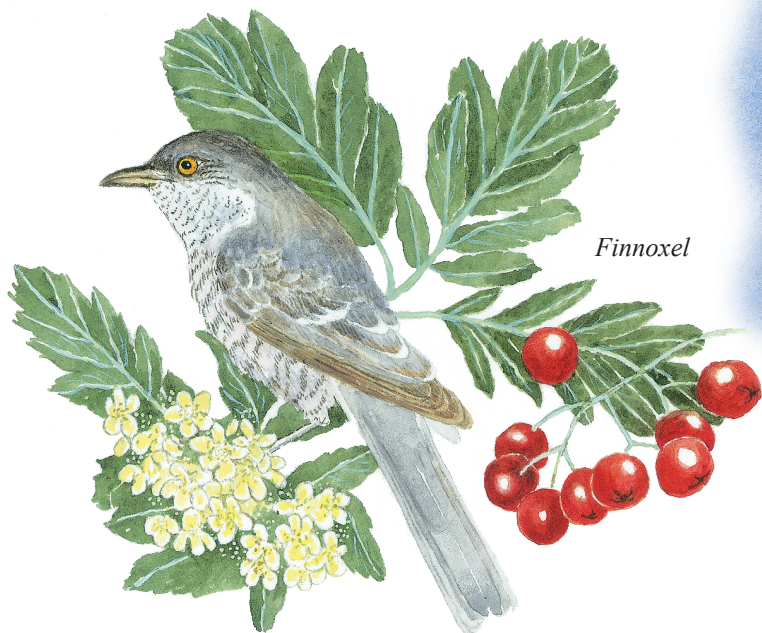

Ejder

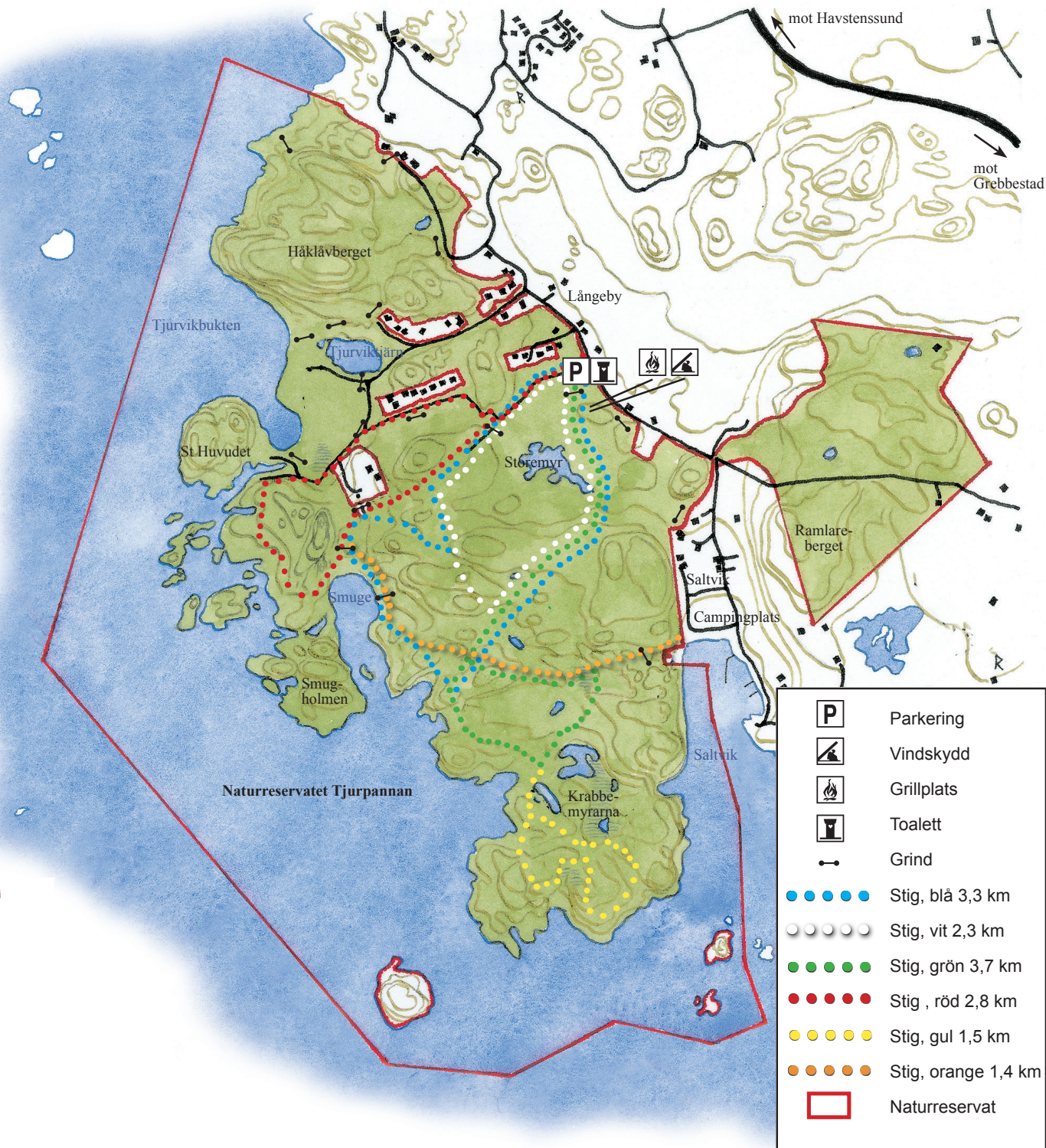
Ejderhonan ruvar ensam sina ägg i boet som ibland ligger helt öppet. När ungarna kläckts är det vanligt att flera honor slår ihop sina ungpullar till mindre flockar som simmar omkring utmed stränderna. De svartvita hanarna är lätta att se även på långt håll. Efter häckningen samlas de i stora flockar utanför kusten. Ejderhanen kallas guding, honan åda och den unga hanen helsing. Rödbenan ses ofta vada på grunt vatten där den plockar kräftdjur, snäckor och havsborstmaskar. Om man kommer för nära ungarna varnar den ihärdigt med ett hamrande läte.

Bland buskar och snår kan man få höra törnsångarens ”tycker du dé, tycker du”. Fågeln sitter ofta i toppen av en buske eller ger sig upp i en kort sångflykt. Den ljusa strupen och de rödbruna vingarna är bra kännetecken. Med en stor portion tur kan man också få syn på den betydligt ovanligare och ganska skygga höksångaren. Den hökligt tvärvattrade undersidan har gett fågeln dess namn.

Finnoxel

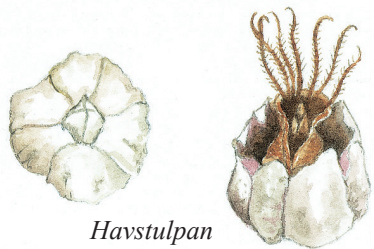
Höksångare

Torkgropar

Torv var förr i tiden en mycket viktig resurs i Bohuslän, ett landskap som var drabbat av stor skogsbrist. Detta fossila bränsle utnyttjades både för uppvärmning och som byggnadsmaterial och torven utgjorde ofta en viktig del av den lokala ekonomin. Torvbrytningen utfördes oftast på hösten och efter det påbörjades en lång torkningsprocess som kunde ta upp till ett år. Under 1700-talets sillfiskeperiod var torven det huvudsakliga bränslet i Bohusläns många trankokerier. Senare, under 1800-talet blev resursen så viktig att kontrollera att Lantmäteriet på vissa håll utförde speciella jordskiften enbart för att fördela torvmossarna mellan traktens bönder. Att ta för sig av torven utan tillstånd ledde ofta till mycket hårda straff. På Tjurpannan är torvtäkten noga reglerad i lagaskifte från mitten av 1800-talet.

Flera anläggningar som tidigare användes i samband med brytningen och torkningen av torv är synliga i området. Man kan även se spår av gamla vägar som nyttjades för att transportera bort den torkade torven.

Havstulpan

Småkryp och strandfynd

Att leta strandfynd är roligt för både små och stora. De flesta känner kanske igen en blåmussla men vet inte vad som skiljer en mussla från en snäcka. Musselskal består av två lika halvkor medan snäckorna har ett enda spiralvridet skal. Andra exempel på musslor är vanlig hjärtmussla som har vita till brunaktiga ribbade skal och knivmusslan som är en ganska sen invandrare. Den kan bli runt tio centimeter lång och liknar en gammaldags rakkniv. Den vanliga strandsnäcka sitter ofta i grupper på stenar i vattenbrynet.

Vanlig strandsnäcka

Blåmussla

Knivmussla

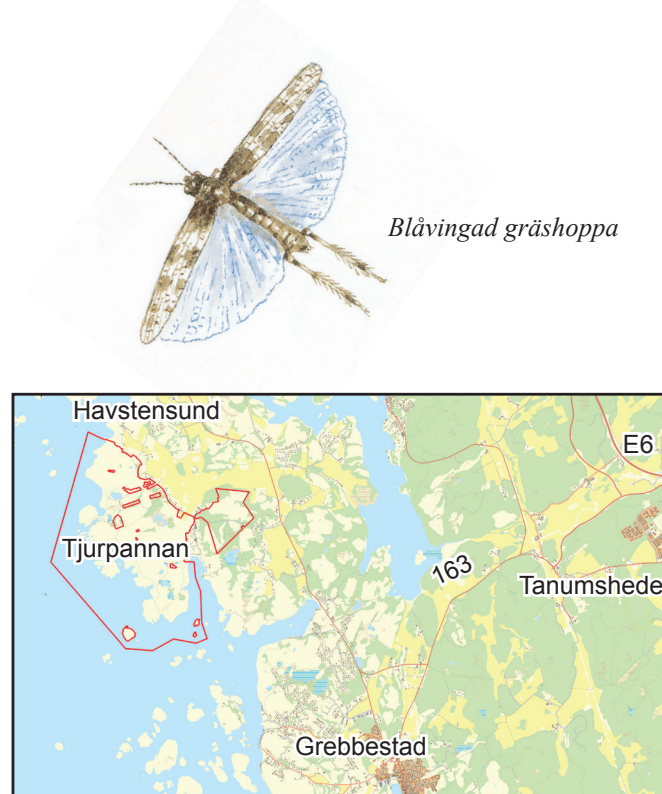
Den kan bli runt tio centimeter lång och liknar en gammaldags rakkniv. Den vanliga strandsnäcka sitter ofta i grupper på stenar i vattenbrynet.

Andra ”fynd” som är roliga att studera är skal och ben från strandkrabbor, pappersprasslande äggsamlingar från valthornssnäcka och havstulpaner som ser ut som små vulkankrattrar. De sitter fast på klippor och stenar och inuti varje krater lever ett litet kräftdjur.

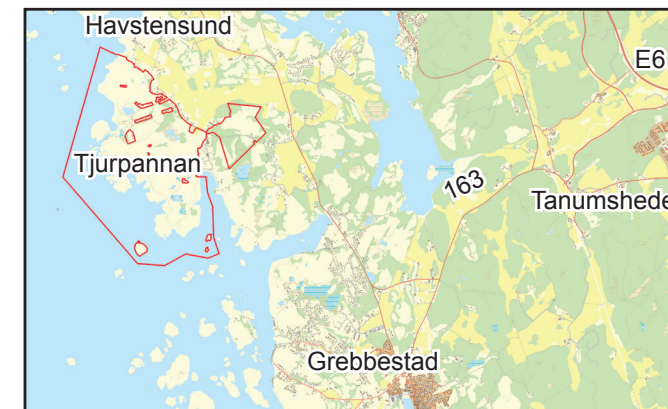
Också den som är intresserad av insekter och andra småkryp kan göra upptäckter i reservatet. På lavklädda berghällar kan man få se den blåvingade gräshoppan som vid sina korta flygturer gör skäl för sitt namn. Färgteckningen i övrigt smälter väl samman med underlaget. Även andra intressanta insekter som dykare, vivlar och jordlöpare är funna i området.

Magnifik utsikt

Naturreseptet är lätt att ströva i och från flera av höjderna har man en magnifik utsikt ut över havet. Klippstränderna erbjuder många möjligheter att prova fiskelyckan och för den som vill bada finns långgrunda havsvikar innanför Stora Huvudet och Smugholmen.

Blåvingad gräshoppa

Läge

Tag från E6 av mot Grebbestad. Från vägen mellan Grebbestad och Havstensund leder en avtagsväg mot Saltviks camping. Efter att ha passerat campingen finns en större parkeringsplats vid Långeby.

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Väst kuststiftelsen
NATURVÅRD & FRILUFTSLIV
www.vastkuststiftelsen.se

Text: Ulla Åshede

Illustrationer: Kerstin Hagstrand-Velicu

Produktion: Väst kuststiftelsen, omarbetad 2018